

ПРОСОДИЧНІ РИТМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ ТА ЇХ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ

PROSODIC RHYTHMIC CHARACTERISTICS OF SPEECH AND THEIR MEMORIZATION

У роботі об'єднується та систематизується різноманітність просодичних ознак мовленнєвої активності. Виокремлено такі підстави їх процесуальної систематизації: 1) суб'єктність процесу; 2) напрям процесу; 3) часові та частотні складники процесу. За трьома підставами просодичні процеси поділені на: 1) імпліцитні та експліцитні; 2) засвоєння та відтворення; 3) ритмічні, тональні та фонологічні. Виділяючи окремо ритмічний складник мовної діяльності, названо її різновиди: 1) фонологічний ритм; 2) темпо-ритм – загальна швидкість чергування наголосів у словах тексту; 3) ритм наголосу; 4) ритм смислових структур; 5) ритм тональних характеристик мовлення. Вони, окрім смислового, характеризують просодичні ритмічні ознаки мовлення. За результатами дослідження відтворення просодичного ритмічного складника мовлення загальна кількість повторених сполучень слів була більшою за пред'явлення ритмічно пов'язаних словосполучень у лівій слуховій канал за рахунок субдомінантної півкулі. Таким чином, зменшення КПВ та збільшення загальної кількості відтворених словосполучень було визначено внеском запам'ятовування ритму у правій півкулі. За рахунок правої півкулі відбувається також ефект навчання під час запам'ятовування вербальних стимулів, що може бути пояснено гіпотезою двох мовних центрів та збільшенням числа зв'язків між ними, зменшенням гальмівного впливу лівої півкулі на праву. Проведений нами експеримент підтверджує гіпотезу існування ритмічної організації вербальної пам'яті, більше латералізованої у правій півкулі. Допускається, що її асиметрія була закладена в ранньому філогенезі, коли організовані ритмом знання зберігалися, як уважається, у правій півкулі. Мовленнєва діяльність має організацію за ритмом: образ – ритм – слово, що поєднується з ієрархічними семантичними структурами. Ритмічна природа мовної діяльності може бути простежена аналізом сприйняття тексту та його актуалізації.

Ключові слова: просодія, психологія мовлення, друга мова, пам'ять, ритм, просодичні ознаки мовлення.

The work combines and systematizes the variety of prosodic signs of speech activity. The grounds for their procedural systematization were singled out: 1) the subjectivity of the process; 2) process direction; 3) time and frequency components of the process. On three grounds prosodic processes were divided as: 1) implicit and explicit; 2) assimilation and reproduction; 3) rhythmic, tonal and phonological. By singling out the rhythmic component of language activity, its varieties were named: 1) phonological rhythm; 2) tempo-rhythm – the general speed of alternation of accents in the words; 3) accent rhythm; 4) the rhythm of semantic structures; 5) the rhythm of tonal characteristics of speech. They, excluding semantic, characterize the prosodic rhythmic features of speech. According to the results of the study of the prosodic rhythmic component of speech reproduction, the total number of repeated combinations of words was greater when rhythmically related combinations were presented to the left auditory canal – due to the subdominant hemisphere. Thus, the decrease in the right ear coefficient and the increase in the total number of reproduced word combinations were determined by the contribution of rhythm memorizing in the right hemisphere. Due to the right hemisphere, there is also a learning effect when memorizing rhythmic verbal stimuli, which can be explained by the hypothesis of two language centers and an increase in the number of connections between them, a decrease in the inhibitory effect of the left hemisphere on the right. Our experiment confirms the hypothesis of the existence of a rhythmic organization of verbal memory, more lateralized in the right hemisphere. It is assumed that its asymmetry was laid down in early phylogeny, when knowledge organized by rhythm was stored, as it is believed, more in the right hemisphere. Speech activity has organization by rhythm component: image – rhythm – word, which is combined with hierarchical semantic structures. The rhythmic nature of language activity can be further examined by analyzing the perception of the text rhythmic prosody and its actualization.

Key words: prosody, psychology of speech, second language, memory, rhythm, prosodic features of speech.

УДК 159.953.3,159.953.5
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.45.7>

Пундєв В.В.

к. психол. н.,
старший викладач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки
Одеський національний економічний
університет

Постановка проблеми. Засвоєння мови (не лише другої) як формування розумово-знакового комплексу протікає на двох якісно відмінних рівнях: семантичному та власне знаковому – номінативному, тому успішність володіння мовою визначається заучуванням як семантичних комп-

лексів – значень слів, так і відповідних їм звукосполучень – звукових комплексів. За положеннями психолінгвістики пошук потрібного слова для мовлення є одночасним рухом у напрямі звукових та семантичних ознак, що відбувається в окремій функціональній структурі, вона синтезує

семантичне уявлення про об'єкт та відповідний звуковий комплекс.

Для опису таких феноменів часто використовується поняття «звукова поєднаність» (сполучуваність), яке обґрунтувалося Л. Засекіною [2], але найчастіше стосовно стійких виразів у мові. Для вивчення другої мови (ДМ) особливо важливе загальне та системне становлення звукових структур та їх співорганізованість.

Семантичні зв'язки створюються швидше звукових, їх гнучкість визначає можливість зміни значення слова вже після того, як його вимова стала знайомою, тому їх значення для вивчення ДМ не є таким великим як засвоєння нової системи звукокомплексів. З'ясовуючи особливості роботи пам'яті під час запам'ятовування одиниць другої мови та представляючи її як функціонування певної системи з просодичними підсистемами, з'являється можливість визначати незвичайні причини інформаційного стресу під час вивчення нової мови дорослою людиною, основи ритмічної та мелодійної організації мовної діяльності та здатність емоційності слова протидіяти забуттю. Не лише загальна фонетика мовлення, а й її просодична система: ритм, тон, особливі поєднання звуку (фонів речень) на другій мові – ось ті фізичні (формальні) характеристики мовлення, на які має звертатися особлива увага дослідників полілінгвізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Просодія* як «вчення про просодичні елементи мовлення (мелодика, відносна сила вимови слів та їхніх частин, співвідношення відрізків мовлення по довготі, загальний темп мовлення, паузи, загальне темброве забарвлення тощо) та їх функціонування» має предметом незавершений і не зовсім системний перелік звукових характеристик мовлення. За Л. І. Тараненко «гучність» теж є просодичним засобом: «До інваріантної моделі взаємодії просодичних засобів оформлення... слід віднести актуалізацію помірних темпу і гучності... тону, середньої за тривалістю пауз на стиках, спадного термінального тону, а також маркування комунікативно сильних складів... розширенням тонального діапазону» [7, с. 160]. Також «ритм», «наголос», «маркування», «паузи» тут розділені як характеристики. Хоча «ритм» може вважатися як чередування сили наголосу включно з маркуванням та пауз.

За Ю. А. Мусієнко просодичний аналіз має, по-перше, розділяти виділення та фон, *фігуру-тло*: «Експериментально обґрунтовано закономірності функціонування когнітивного чинника у межах лінгвокогнітивного

підходу просодичного аналізу англійських притч – «фігура-тло», який є невід'ємним компонентом аналізу текстів» [4, с. 189]. У [8] звукові схожості, паралелі та *протиставлення* є складовими частинами системи просодичних характеристик: «... система просодії є складним структурним комплексом компонентів, який виконує функції цілісного оформлення висловлювання (організації та членування, оформлення та протиставлення типів висловлювань)» [8, с. 230].

Інтонація як просодичний засіб є невід'ємним складником звукового аналізу висловлювання, та опис інтонаційних параметрів найчастіше складається тільки описом тонального охопту, загального напрямку зміни тону і стосується тільки складників висловлювання, що легко маркуються, наприклад «кінець речення», «запитання». Приведемо результат дослідження просодичних особливостей публічної мови: «... треба зазначити використання низхідного тону, що є характерним для англійських стверджувальних речень ... не використовують широкий тональний діапазон у своїх промовах. Також інші елементи, що пов'язані з просодією, впливають на успішність публічного виступу ... спостерігається використання інтонації закінченості і розповідної мелодики, що вказують на зниження голосу на ударному складі. Також у публічному виступі може використовуватися й інший вид інтонації – інтонація питання, якщо, наприклад, публічна промова проводиться у форматі діалогу» [3, с. 138].

Тональні характеристики мовлення «шкала», «мелодія» використовуються як називні, без залучення теорії музичальної чи іншої гармонії: «Результати перцептивного дослідження дали змогу визначити специфіку просодичної організації англійського дискурсу телевізійної реклами: поширеність спадного мелодійного контуру, домінування усічених шкал зі спадними термінальними тонами, які використовуються в англійському мовленні для інформування й переконання» [1, с. 263].

У загальній класифікації просодичних характеристик за Ю. В. Рібцуном визначається цільова вимога чіткого поділу просодичних параметрів, на які спрямована корекційна робота: «1) дикція – чітка, змазана, незрозуміла; 2) темп – нормальний, прискорений, уповільнений; 3) ритм – нормальний, аритмія, брадиритмія, тахіритмія; 4) інтонація – наявність чи відсутність основних видів інтонації (розповідної, питальної, окличної); 5) паузація – наявність чи відсутність розстановки пауз у мовленнєвому потоці; 6) наголос – наявність чи

відсутність інтенсивності звучання під час промовляння окремих складів слів» [6]. Пояснення рівня засвоєння просодичної здібності у цій класифікації характеризує першочергове завдання саме можливості оцінювання і корекційної роботи, тому завдання системності параметрів тут теж не знаходиться у пріоритеті.

Поділ процесу на сприйняття (засвоєння) та відтворення просодичних засобів мовлення теж вимагає окремих досліджень за специфікою окремого процесу. Дослідник проблематики засвоєння просодії Т. Уортон робить висновок: «Однак коли йдеться про роботу над засвоєнням просодії, прагматична література була досить тихою. Природно, існує багато роботи з фонетичного та фонологічного погляду... Як і у випадку з літературою про просодичне значення, відмінності, які є важливими з прагматичного погляду, часто не досліджені, також коли вживається поняття прагматики, воно не вживається послідовно» [18]. Існує робота, що доказово розділяє не лише процеси сприйняття та відтворення просодичних засобів мовлення, наприклад пов'язані з віком чи рівнем лінгвістичної здатності, а й розділяє *імпліцитну* (суб'єктна, «мовчазна» за автором) просодію та *експліцитну*, що впливає на суб'єкт зовнішнім чином. Це можуть бути розділені одночасні, паралельні процеси. «В останні роки робота, проведена в контексті гіпотези імпліцитної просодії (IPH), поставила під сумнів припущення про те, що імпліцитна (тобто мовчазно створена) просодія та явна (зовня) просодія схожі за формою ... учасники з більшим обсягом робочої пам'яті (за оцінками тривалості читання) асоціювалися з довгими просодичними фразами...» [9, р. 873].

Загальна часова просодична характеристика – це швидкість мовлення, що синонімічно характеристикам «*темп*», «темпоральний складник». Вона досліджувалася окремо і пов'язується з розбірливістю мовлення: «Швидке мовлення викликає кілька змін у просодії мовлення. Окрім того, це може бути пов'язано зі зниженням розбірливості мови» [17, р. 51].

Аналізуючи різноманітність просодичних ознак мовленнєвої активності, ми вважаємо за потрібне виділяти такі підстави їх процесуальної систематизації: 1) суб'єктність процесу; 2) напрям процесу; 3) часові та частотні складники процесу. Таким чином, просодичні чинники можуть бути: 1) імпліцитні та експліцитні; 2) засвоєння та відтворення; 3) ритму, тону та фонології.

У цих системах найбільш складною є ритмічно-фонологічна структура просодичного

опису мовленнєвої активності. Її елементи теж мають бути пояснені окремо у систематичній єдності та послідовності.

Ритмічна природа мовної діяльності достатньо мало досліджена, незважаючи на різноманітні можливі практичні застосування її законів. Відомо, що організація ритму пов'язана з моторними сферами кори мозку. «Чуттєва тканина образу руху» (за термінологією В. П. Зінченко) задає умову «біодинамічної тканини» руху. Образ моторної діяльності як такої за В. П. Зінченко формується почуттям ритму: «...основною зв'язаності «чуттєвої тканини» образу є формування структури програми почуття ритму, яка є однією з основних узагальнених одиниць контролю руху (рухової інваріантою)», – висновок, що мав значення у психології праці та психології спорту, але може бути співвіднесеним і до мовної діяльності.

Дослідження закономірностей деформації «чуттєвої тканини» рухового контролю для моделі висококваліфікованого спортивного руху дало змогу встановити, що моторна організація почуття ритму, зміна її структури за зміни рухового завдання є психофізіологічною основою для вирішення завдання, зворотного завдання деформації біодинамічної тканини руху. Ритм є умовою внутрішньої пов'язаності та цілісності організованої структури руху. Моторна організація мовної діяльності має, очевидно, ту саму структуру: початковий образ – ритміка – звукове висловлювання, що пов'язана з ієрархічними семантичними структурами.

Виділення окремо ритмічного компонента в організації мовлення виправдано також даними про те, що семантичне значення слова варіюється від його ритмічного значення в тексті. Отже, ритмічні формули слів та їх поєднань закладено у пам'яті й активуються як у процесах відтворення слів, так і у процесах їх впізнавання. Наприклад, ритм вірша можна «почути» навіть у тому разі, якщо людина не сприймає закріплені у вірші норми ритму. Тобто ритмічні акценти у віршах пов'язані, перш за все, з особистістю та суб'єктивним станом того, хто сприймає, а не тільки ініціюються автором. «Саме просодія встановлює правила для стилю вірша, який трактує тему тексту звуком і зовнішнім оформленням» [16, р. 254]. Таким чином, ритмічна просодична систематизація (3) поєднується з імпліцитно-експліцитною (1).

Виділяючи всі види ритмів мовної діяльності, їх можна характеризувати як «ритми у надфразовій єдності». Вони, окрім смислового, визначають звукові асоціації

та можуть бути визначені як звукокомплекс мовлення.

1. Фонологічний ритм. Забезпечується законами розгортання «фонів» – звукокомплексів – звуковою фактурою. Це модуляції звуків груп приголосних, повтори чи заміна домінуючих голосних. Наприклад, варіації тризвуків приголосних із відмінностями в голосну (менш помітно), приголосну (більш помітно) або повторами тризвуків, самих слів, які стають ключовими. Під час засвоєння ДМ ці процеси виражаються у закономірній, мотивованій актуалізації слів і висловлювань на ДМ, а не першою мовою – найважливішому етапі вивчення ДМ. Процеси закріплення одиниць ДМ, тренування їх використання зовсім інші й навчитися їм простіше. Цей ритм може бути названий як ритм комбінацій звуків приголосних та їх варіацій. Це також є різновид фонетичних асоціативних міжсловесних зв'язків.

2. Темпо-ритм – загальна швидкість чергування наголосів у словах тексту. Пов'язаний із внутрішніми ритмами людини.

3. Ритм (метр) – закони чергування наголосів у мовленні. Ритм мовлення також прямо пов'язаний із внутрішніми ритмами людини. Під час дослідження цього складника просодії визначається пріоритет вивчення поезії, оскільки у процесі створення вірша ритми беруть участь явним чином. Творчий процес мовлення починається з народження звукокомплексів у певному заданому метрі, як і новий процес актуалізації, породження мови на ДМ. Від форми метричного складника звукового каркаса залежать враження і сама думка як наслідки боротьби метру з темпом та катарсичного результату боротьби розміру зі звуковим оформленням слів. Поява емоцій пояснюється тілесними змінами: порушеннями, перебудовою ритмів домінуючих нейронних структур. Питання впливу сприйнятих ритмів під час продукування мови дослідженню піддаються рідко, оскільки є причинами «спонтанної» вербалізації без можливої участі рефлексії. Для стимулювання спонтанного оформлення думки на ДМ потрібно обмежити обсяг сприйняття одиниць ДМ, які не перебувають у міцних системних відносинах (і за ритмом), великий розмір конкуруючих схем ритмів призводить до непотрібної просодичної плутанини.

4. Ритм смислових структур. Семантичний порядок сприйняття та відтворення інформації під час мовлення може бути забезпечений строгими законами чергування смислових компонентів тексту, наприклад під час використання «матрич-

них текстів». Цей порядок дає можливість зіставляти його з ритмом наголосів у реченнях та з ритмами людини (дихання). Семантичні та фонетичні мережі при цьому тісно пов'язуються під час сприйняття, читання та розуміння смислових структур. Думка у цих текстах розгортається з урахуванням зміни граматики за зміни стану нормальної свідомості. Читання матричного тексту та розуміння його сенсу призводять до детермінованих емоційних змін та, можливо, до поліпшення роботи вербальної пам'яті.

5. Ритм тональних характеристик мовлення. Мається на увазі не загальний тональний просодичний складник у системі «ритм, тон та фонологія», а часові закони інтонаційної структури процесу мовлення.

Стосовно вже досліджених механізмів впливу ритму на людину можна виділити роботи, де використовується метод ЕЕГ для диференціації такого впливу на ГМ. У рамках вивчення впливу музики на параметри ЕЕГ із формальних характеристик музики (мелодика, гармонія, ритм, тембр, висота, динаміка) були досліджені окремо впливи ритму та гармонії, також порівнювалися значення кореляцій ЕЕГ для сприйняття музики, ритмічно повторюваних звукових сигналів і арпеджіо. Було зазначено, що після перших двох секунд із загального часу сприйняття ритмічно повторюваних звуків коефіцієнт асиметрії був позитивний і зростав (особливо зросли моторні та скроневі зв'язки правої півкулі); із середини сприйняття з'являлася правопівкульна асиметрія, що особливо виражена в асоціативних лобових та нижньотіменних областях [5].

Ритмічно програвані звуки та арпеджіо викликали менші процеси просторової синхронізації моторних сфер, аніж під час сприйняття музики, але кількість кореляційних зв'язків у моторних сферах та лівій скроневої зоні зростає. Це підтверджує існування взаємозв'язку між почуттям ритму (не тільки руху, а й звукового) з роботою моторних зон ГМ, і можливою стає домінуюча участь правої півкулі в ритмічних процесах, навіть лінгвістичних.

У подібних дослідженнях, але в яких не поділяють сприйняття музики за її характеристиками, відзначають міжпівкульні відмінності під час сприйняття тексту та музики (Кас. муз. > 0), тут внесок окремо ритму в зміну роботи ГМ невідомий. Потужність спектрів має достовірні міжпівкульні відмінності для етапів обробки вербальної та невербальної інформації у всіх діапазонах, окрім тета-діапазону, відомо також про збільшення активності обох півкуль та кіль-

кості міжпівкульних взаємозв'язків під час прослуховування музики.

Дані про ритмічну організацію мови під час її сприйняття, запам'ятовування та відтворення у роботах із застосуванням ЕЕГ приводяться для сукупності цього процесу. У роботі [13] стверджується, що сприйняття часового ритму відбувається за домінування лівої півкулі, однак у роботі не робляться відмінності в домінуванні півкуль під час сприйняття та відтворення ритму. Е. Г. Симерницька вважає, наприклад, що впізнавання на відміну від активного відтворення більшою мірою пов'язане з функціонуванням правої півкулі; також Т. Н. Ушакова пише: «У вербально-продуктивному процесі чітко переважає за рівнем активності ліва півкуля, у наочно-розумовому процесі – права півкуля, у вербально-репродуктивному процесі не відзначається домінування будь-якої однієї з півкуль», що означає неможливість чітко визначати латералізацію всього ланцюжка «сприйняття – мислення – пам'ять – породження – функціонування» мови за її ритмом в якійсь одній півкулі.

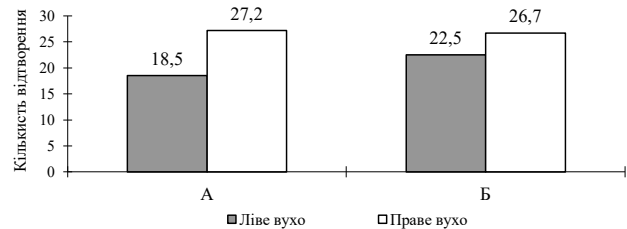
Далі перерахуємо висновки досліджень про ті мовні функції, що виконуються у правій півкулі, це: сприйняття невербальних звукових сигналів, візуально представлених слів, формування інтонації, формування емоційності мовлення відповідає за пов'язаність структур та цілісність висловлювання. Але традиційно у психології мовлення визначають домінуючу по мові ліву півкулю, що пояснюється гальмуванням роботи правої півкулі та генетичною детермінацією. Здається, ніби досі правій півкулі не приписують певний внесок у мовну діяльність. Труднощі визначення її внеску полягають у загальному характері одержуваних даних про латералізацію мовлення, а тому й розмитістю відомостей про мовленнєві функції навіть домінуючої півкулі; частина проблеми полягає також у труднощах інтерпретацій даних тесту Вада, дихотичного прослуховування, хворих з ураженнями та розсіченням мозку, які не є даними про мовленнєве функціонування у нормі.

Наше експериментальне дослідження запам'ятовування лінгвістичного ритму проводилося за допомогою метода дихотичного прослуховування.

Сенс визначення внеску роботи півкуль під час переробки інформації методом дихотичного прослуховування полягає у тому, що в умовах конкуруючого пред'явлення двох символів окремо в лівий і правий слуховий канал точно відтворення вербальної інформації відбувається під час пред'явлення її в праве вухо, а невер-

бальної – у ліве. Велика кількість повторень методу та його варіацій зі зміною стимулів незмінно підтверджували асиметрію роботи півкуль ГМ. Асиметрія у переробці вербальної інформації може бути пояснена міжпівкульними відмінностями в мнемічних процесах і тим, що конкуруюче пред'явлення стимулів посилює контрлатеральні шляхи і пригнічує іпсилатеральні. Отримані профілі асиметрій корелюють із багатьма психологічними характеристиками.

Аналіз процесів запам'ятовування ритмічно пов'язаних словосполучень проводився нами за процедурою пред'явлення ритмічно пов'язаної інформації (р. п. і.) – словосполучень (50 ритмічно пов'язаних в одне вухо одночасно з 50 ритмічно не пов'язаних), наступною зміною каналів пред'явлення тих самих словосполучень і звітом запам'ятовування після кожної серії. Усі випробувані були правші (12 людей), стимульний матеріал був поступово розподілений за рівнем емоційної значимості. Для зняття ефекту навчання (що пов'язане з лівим слуховим каналом) половина групи починала з першої серії, половина – з другої. Є дані про становлення асиметрії в ранньому онтогенезі та її поступове нівелювання, тому піддослідні були набрані приблизно одного віку (22–25 років).

Рис. 1. Кількість відтворених словосполучень із 50 пред'явлених

А – при пред'явленні р. п. і. у праве вухо;

Б – при пред'явленні р. п. і. у ліве вухо

Отримані дані підтвердили, що значення асиметрії переробки вербальної інформації у здорових випробуваних лежить у межах +10...+30 %. Наше середнє значення +13,79 %. Коефіцієнт правого вуха (КПВ) при пред'явленні р. п. і. у праве вухо дорівнював +19,04 %, відтворено 45,7 % усіх словосполучень. КПВ при пред'явленні р. п. і. у ліве вухо дорівнював +8,54 %, при відтворенні 49,2 % всіх словосполучень (рис. 1). Це означає, що знак асиметрії не змінюється: відтворення слів, що пред'являються правому слуховому каналу завжди краще, але її коефіцієнт значуще зменшується при пред'явленні р. п. і. у лівий слуховий канал, що підтверджує гіпотезу існування ритмічної організації мовленнєвої пам'яті у правій півкулі.

Висновки. Отже, об'єднуючи різноманітність просодичних ознак мовленнєвої активності, ми виокремили такі підстави їх процесуальної систематизації: 1) суб'єктності процесу; 2) напрям процесу; 3) часові та частотні складники процесу. За трьома підставами просодичні процеси поділяються на: 1) імпліцитні та експліцитні; 2) засвоєння та відтворення; 3) ритмічні, тональні та фонологічні. Виділяючи окремо ритмічний складник мовної діяльності, названо її різновиди: 1) фонологічний ритм; 2) темпо-ритм – загальна швидкість чергування наголосів у словах тексту; 3) ритм наголосу (метр); 4) ритм смислових структур; 5) ритм тональних характеристик мовлення. Вони, окрім смислового, характеризують просодичні ритмічні ознаки мовлення.

За результатами дослідження відтворення просодичного ритмічного складника мовлення загальна кількість повторених сполучень слів була більшою при пред'явленні р. п. і. у лівий слуховий канал за рахунок субдомінантної півкулі. Таким чином, зменшення КПВ та збільшення загальної кількості відтворених словосполучень було визначено внеском запам'ятовування ритмічно пов'язаних словосполучень у правій півкулі. За рахунок правої півкулі відбувається також ефект навчання під час запам'ятовування вербальних стимулів, що може бути пояснено гіпотезою двох мовних центрів та збільшенням числа зв'язків між ними, зменшенням гальмівного впливу лівої півкулі на праву. Проведений нами експеримент підтверджує гіпотезу існування ритмічної організації пам'яті, більше латералізованої у правій півкулі. Допускається, що її асиметрія була закладена в ранньому філогенезі, коли організовані ритмом знання зберігалися у правій півкулі. Мовленнєва діяльність має організацію за ритмом «образ – ритм – слово», що поєднується з ієрархічними семантичними структурами. Ритмічна природа мовної діяльності може бути простежена аналізом сприйняття тексту (особливо поезії) та його актуалізації.

Обговорення. Суперечливі дані про латералізацію обробки ритмічних стимулів, отриманих методом дихотичного прослуховування, були опубліковані на початку його застосування Х. Гордоном [11], який досліджував процеси сприйняття музики. Як і очікувалося, їм було виявлено домінування правої півкулі під час прослуховування різних музичних творів. Проте за ідентифікації мелодій за ритмом домінувала ліва півкуля, а за ідентифікації акордів – права. Дані, отримані Т. П. Хриз-

ман. показують, що під час сприйняття музики відбувається загальне посилення функціональних взаємодій правої та лівої півкулі порівняно зі сприйняттям звуків та арпеджіо. Тому зменшення КПВ під час сприйняття акордів могло бути значно більшим за зменшення КПВ під час сприйняття ритму, що могло дати наведені вище результати. Сприйняття музичного ритму є особливим феноменом, закони якого відмінні від сприйняття емоційно ненавантаженого ритму і заслуговує на окремий розгляд. Одним із наслідків проведеного нами експерименту є можливість прискорення навчання ДМ за допомогою нав'язуваних ГМ ритмів та одночасного запровадження одиниць ДМ. Також те, що просодична підготовленість дає переваги у вивченні мов, це підтверджується і експериментально Шапу-Ларсон та Дільман: «Було виявлено перевагу двомовності в розумінні просодії дітьми дошкільного віку... Наші результати свідчать про те, що попередні висновки щодо двомовної переваги в обробці просодії насправді можуть бути зумовлені просодичним упередженням» [10, р. 416].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаращук К. В. Просодичні особливості англomовного дискурсу реклами автомобілів. *Вісник Житомирського державного університету. Серія: Філологічні науки*. 2013. Вип. 3 (69). С. 260–264.
2. Засєкіна Л., Кримська Г. Сполучуваність мовних одиниць та їх роль у підвищенні продуктивності навчання іноземної мови. *Науковий вісник ВДУ*. 1997. № 5. С. 78–79.
3. Корнєлаєва Є. В. Просодичні особливості публічної мови (на матеріалі виступів британських парламентарів). *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 14. Т. 1. С. 138–143. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.24
4. Мусієнко Ю. А. Інтонанційні засоби вираження повчальності у притчовому дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. № 2 (70). С. 189–194.
5. Отмахова Н. А. О проявлении функциональной асимметрии в ЭЭГ взрослых испытуемых при восприятии ими слов и музыки. *Взаимоотношения полушарий мозга*. Тбилиси : Мецниереба, 1982. С. 28–37.
6. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Київ : Мандрівець, 2012. 258 с.
7. Тараненко Л. І. Просодичні особливості актуалізації структурно-фабульних елементів текстів англomовних притч. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2015. Т. 4. С. 154–160.
8. Чекан О. І., Іванова В. В., Барна Х. В. Теоретичний аспект дослідження просодичної сторони

мовлення у дітей дошкільного віку з дизартрією. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2019. Вип. 2 (45). С. 228–231. DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.228-232

9. Bishop J. (2020). Exploring the Similarity Between Implicit and Explicit Prosody: Prosodic Phrasing and Individual Differences. *Language and Speech*. 64 (4). P. 873–899. DOI: 10.1177/0023830920972732

10. Champoux-Larsson M., & Dylman A. (2019). A prosodic bias, not an advantage, in bilinguals' interpretation of emotional prosody. *Bilingualism: Language and Cognition*. Vol. 22. P. 416–424. DOI: 10.1017/S1366728918000640

11. Gordon H. W. (1978). Left hemisphere dominance for rhythmic elements in dichotically – presented melodies. *Cortex*. Vol. 14. № 1. P. 23–31.

12. Kent R. (1984). Brain mechanisms of speech and language with special reference to emotional interactions. *Language science: recent advances*. San Diego: Colege-Hill. P. 93–111.

13. Robinson G. M., & Solomon D. J. (1974). Rhythm is processed by the speech hemisphere. *J. Of Exp. Psychology*. Vol. 102. P. 508–511.

14. Ross E., & Mesulam M. (1979). Dominant language functions of the right hemisphere? Prosody and emotional gesturing. *Archives of Neurology*. Vol. 36. P. 144–148.

15. Schomer D. L., & Lopes da Silva F. H. (2018). *Niedermeyer's Electroencephalography: Basic Principles, Clinical Applications, and Related Fields*. Oxford: Oxford University Press. 1264 p.

16. Shanmugapriya R. (2022). The Change and Difference of the Prosody. *International Research Journal of Tamil*. Vol. 4. P. 254–260. DOI: 10.34256/irjt22433

17. Tavi L. (2022). The dynamic effect of speaking fast on speech prosody. *AUC PHILOLOGICA*. 1 (2022). P. 51–63. DOI: 10.14712/24646830.2022.28

18. Wharton T. (2020). Acquiring prosody. *Collective Monograph: Developmental and clinical pragmatics*. Brighton : Mouton de Gruyter. P. 243–268. DOI: 10.1515/9783110431056-009